

Andrzej HARAT¹, Andrzej JAGUŚ²

¹ University of Bielsko-Biala, Department of Civil Engineering, Willowa 2, 43-309 Bielsko-Biała, Poland

² University of Bielsko-Biala, Department of Environmental Protection and Engineering, Willowa 2, 43-309 Bielsko-Biała, Poland

ORCID / e-mail:

¹ 0000-0003-3846-4495 / aharat@ubb.edu.pl

² 0000-0001-9364-1744 / ajagus@ubb.edu.pl

Środowiskowo-prawne aspekty planowania przestrzennego na terenach górniczych

Słowa kluczowe:

teren górniczy, planowanie przestrzenne, środowiskowe następstwa działalności górniczej

Environmental and legal aspects of spatial planning in mining areas

Keywords:

mining area, spatial planning, environmental consequences of mining activities

Abstract

The environmental and legal aspects of spatial planning in mining areas presented in this work should be considered important, especially in the region of the Upper Silesian Coal Basin, where mining has been carried out since the 17th century until present. Such a long period of mining activity, characterized by a particularly negative impact on the environment, has led to a number of adverse consequences for buildings and other infrastructure facilities. Therefore, it became necessary to develop and implement legal instruments aimed at reducing the negative influence of mining works on the environment. An important tool for achieving the indicated objectives is a forecast on the negative impact of mining works on land surface, which should be submitted by the mining entrepreneur as part of a deposit development plan. The negative impact of mining works on land surface usually results in land depression and deformation as well as the loss of its continuity, accompanied by the formation of cracks and faults. After the information submitted by the entrepreneur has been verified by the District Mining Office, it becomes one of the most important elements of the licence decision as it results in designating mining areas and so-called protective pillars. Interestingly, the currently applicable Geological and Mining Law of June 9, 2011, unlike the previously applicable regulation of February 4, 1994, does not impose a legal obligation to prepare local development plans for mining areas. It seems, however, that in the event such areas exist, their purpose and land development methods should be determined in the form of a local legal act despite the lack of a statutory requirement. This solution enables introducing restrictions on property development and, consequently, makes it possible to reduce mining damage.

1. WSTĘP

Tereny górnicze są szczególnie problematyczne zarówno w aspektach przekształceń środowiskowych, jak i regulacji prawnych, które traktują o ograniczaniu negatywnych oddziaływań eksploatacji górniczej. Zagadnienia te stanowią przedmiot regulacji kilku aktów prawnych rangi ustawowej. Należą do nich w szczególności: ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze (PGiG), ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (PiZP), a także ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (POŚ). Wydaje się, iż analiza środowiskowo-prawnych aspektów planowania przestrzennego na terenach górniczych, będących przedmiotem rozważań zawartych w niniejszej pracy, wymaga łącznej analizy przepisów zamieszczonych we wszystkich wskazanych wyżej ustawach. Zawartych w ich ramach regulacji nie można bowiem rozpatrywać rozłącznie. Wszystkie dotyczą zbliżonych zagadnień, a dodatkowo wzajemnie na siebie oddziałują.

Za podstawowy akt prawny, który w sposób kompleksowy reguluje zasady i warunki podejmowania, wykonywania oraz zakończenia działalności w zakresie wykonywania prac geologicznych oraz wydobywania kopalin ze złóż, a także podziemnego bezzbiornikowego magazynowania substancji i odpadów, uznać należy ustawę PGiG. Warto zauważyć, że ustawa ta zawiera wyodrębniony rozdział zatytułowany Planowanie przestrzenne na terenach górniczych (dział VI, rozdział 1). Interpretacja treści zamieszczonych w tym rozdziale nie jest jednak możliwa bez uwzględnienia regulacji ustawy POŚ, w tym w szczególności przepisów dotyczących ochrony kopalin jako jednego z zasobów środowiska (tytuł II, dział VII). Dodatkowo podkreślić należy, iż problematyka lokalizacji zakładów górniczych i ograniczenia ich negatywnego wpływu na środowisko należy w swojej istocie do działalności planistycznej, która z kolei regulowana jest poprzez przepisy ustawy PiZP. Ustawa ta nakłada na gminę obowiązek uwzględnienia udokumentowanych złóż kopalin oraz występowania terenów górniczych w ramach aktów gminnej polityki przestrzennej.

Celem niniejszej pracy jest analiza bardzo złożonych prawnie zagadnień dotyczących planowania i zagospodarowania przestrzennego na terenach górniczych, także w kontekście środowiskowych konsekwencji wykonywania prac górniczych jako rodzaju działalności gospodarczej charakteryzującej się szczególną i bardzo zróżnicowaną uciążliwością dla środowiska.

2. POJĘCIA OBSZARU I TERENU GÓRNICZEGO

Opracowanie kompleksowych regulacji planistycznych dla nieruchomości zagrożonych potencjalnymi negatywnymi skutkami działalności górniczej wymaga precyzyjnego zdefiniowania podstawowych pojęć. W konsekwencji nie może dziwić fakt posłużenia się przez ustawodawcę tzw. definicjami legalnymi zamieszczonymi w art. 6 ustawy PGiG. W piśmiennictwie wskazuje się, że definicją legalną jest wypowiedź prawodawcy, która określa sens, bądź też znaczenie definiowanego wyrazu lub wyrażenia, albo podaje jednoznacznie charakterystykę definiowanego przedmiotu [Malinowski 2005]. Formułowanie przez ustawodawcę tego typu definicji ułatwia proces wykładni prawa, w celu ustalenia właściwego, a więc zgodnego z intencją prawodawcy znaczenia poszczególnych norm prawnych. Znaczenie definicji legalnych podkreśla się również w judykaturze. Wskazuje się bowiem, iż jedną z konsekwencji zasady demokratycznego państwa prawnego sformułowanej w art. 2 Konstytucji RP jest wymóg, aby przepisy prawne były formułowane w sposób precyzyjny i jasny, a także poprawne z punktu widzenia logicznego (Orzeczenie TK z dnia 21.03.2001 r.).

De lege lata ustawa PGiG zawiera w ramach regulacji art. 6, w którym zawarto tzw. słowniczek podstawowych terminów, definicje obszaru i terenu górniczego. Obszar górniczy

zdefiniowano jako przestrzeń, w granicach której przedsiębiorca jest uprawniony do wydobywania kopaliny, podziemnego bezzbiornikowego magazynowania substancji, podziemnego składowania odpadów, podziemnego składowania dwutlenku węgla oraz prowadzenia robót górniczych niezbędnych do wykonywania koncesji (art. 6 pkt. 5 PGiG). Nieco bardziej rozległy pod względem przestrzennym jest teren górniczy, za który ustawodawca uznaje przestrzeń objętą przewidywanymi szkodliwymi wpływami robót górniczych zakładu górniczego (art. 6 pkt. 15 PGiG).

Konsekwencją definicji legalnej obszaru górniczego i określenia go jako przestrzeni, w granicach której przedsiębiorca uzyskuje uprawnienie do podejmowania czynności w zakresie eksploatacji kopaliny, jest jego ściśle powiązanie z decyzją administracyjną, na podstawie której dana jednostka organizacyjna uzyskuje koncesję stanowiącą uprawnienie do wykonywania tego rodzaju działalności. W orzecznictwie trafnie wskazuje się, iż koncesja jest publicznoprawnym uprawnieniem o charakterze podmiotowym, przyznany decyzją organu administracji publicznej innemu podmiotowi, który spełnia ustawowo określone wymagania w zakresie wykonywania określonego rodzaju działalności gospodarczej [Wyrok SN z dnia 8.05.1998 r.]. Konieczność wydania tego rodzaju rozstrzygnięcia administracyjnego uprawniającego wskazanego przedsiębiorcę do wykonywania działalności górniczej wynika z faktu, iż ustawa PGiG uznaje co do zasady kopaliny za przedmiot własności górniczej, która z mocy ustawy przysługuje Skarbowi Państwa. W konsekwencji to właśnie temu podmiotowi przysługuje uprawnienie do wykonywania czynności w zakresie korzystania i rozporządzania przedmiotem tego rodzaju własności. Charakter prawny pojęcia własności górniczej jest złożony. Za uzasadnione należy przyjąć stanowisko, zgodnie z którym nie zalicza się ono do kategorii praw rzeczowych, z uwagi na przyjętą w kodeksie cywilnym (KC) zasadę *numerus clausus* charakterystyczną dla praw wskazanych w Księdze II Kodeksu Cywilnego. Wydaje się, iż analizowany termin uznać należy za specyficzną instytucję Prawa geologicznego i górniczego, odrębną od prawa własności w rozumieniu art. 140 KC. Przedmiotem prawa własności mogą być bowiem tylko rzeczy, a jej treścią uprawnienie określonego podmiotu do posiadania, korzystania oraz rozporządzania rzeczami z wyłączeniem innych osób w granicach ustanowionych przez zasady współżycia społecznego i przepisy powszechnie obowiązującego prawa. Dodatkowym potwierdzeniem braku cywilno-prawnego charakteru pojęcia własności górniczej jest również lokalizacja złoża kopaliny, której nie obejmuje pojęcie nieruchomości gruntowej zdefiniowane w art. 143 KC. Przywołany przepis wskazuje bowiem, iż w granicach określonych przez społeczno-gospodarcze przeznaczenie gruntu jego własność rozciąga się na przestrzeń nad i pod jego powierzchnią.

Ustawa PGiG w ramach regulacji zamieszczonej w art. 32 ust.1 *expressis verbis* wskazuje, iż ustalenie granic obszaru górniczego następuje w ramach decyzji koncesyjnej. Równocześnie ustawodawca dopuszcza, z zastrzeżeniem braku zagrożeń dla prawidłowego wykorzystania złoża, aby obszar górniczy wyznaczony w koncesji obejmował część złoża (art. 32 ust. 3 PGiG). Utworzenie obszaru górniczego jest jednym z najważniejszych etapów postępowania w przedmiocie udzielenia koncesji. Wydaje się, iż wnioskowy charakter postępowania koncesyjnego pozwala na przyjęcie założenia, iż granice planowanego obszaru górniczego powinny być jednym z elementów przedłożonego wniosku. Oczywiście wiążące ustalenie granic analizowanego obszaru następuje w ramach decyzji administracyjnej. W konsekwencji utworzenie obszaru górniczego uznać należy za konsekwencję rozstrzygnięcia organu administracji publicznej. Co do zasady w praktyce obejmuje on przestrzeń, w której występuje złoże określonej kopaliny. Należy bowiem zauważyć, iż obszar górniczy wyznaczany jest osobno dla każdego złoża kopaliny.

Warto również zauważyć, iż ustawa PGiG wprowadziła, zgodnie z regulacją art. 152a ust. 1, obowiązek utworzenia rejestru obszarów górniczych i zamkniętych podziemnych składowisk dwutlenku węgla, jak również zobowiązała ministra właściwego do spraw środowiska

do wydania rozporządzenia wykonawczego, w ramach którego wskazane zostaną dane podlegające zamieszczeniu w tym wykazie. Aktualnie w omawianym zakresie obowiązuje rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 października 2014 r. w sprawie rejestru obszarów górniczych i zamkniętych podziemnych składowisk dwutlenku węgla. Podmiotem odpowiedzialnym za prowadzenie rejestru jest państwowa służba geologiczna, którą to funkcję stosownie do postanowień art. 163 ust. 1 PGiG sprawuje Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy. Omawiany rejestr pełni bardzo ważną funkcję informacyjno-ewidencyjną. Jego techniczne prowadzenie opiera się na wykorzystaniu ksiąg rejestrowych oraz aktualizowanej na bieżąco bazy danych MIDAS (System Gospodarki i Ochrony Bogactw Mineralnych, podsystem Rejestr Obszarów Górniczych).

W ramach decyzji zezwalającej na prowadzenie działalności górniczej określa się również powierzchnię terenu górniczego. Wskazana wyżej definicja legalna tego pojęcia, zamieszczona w art. 6 pkt. 15 PGiG, w sposób jednoznaczny wskazuje, iż ustawodawca termin ten wiąże z niebezpieczeństwem wystąpienia szkód górniczych, będących konsekwencją eksploatacji kopalni, a ściślej, jak *expressis verbis* wskazuje ustawa, realizacji robót górniczych. Jako robotę górniczą ustawodawca określa wykonywanie, utrzymanie, zabezpieczanie lub likwidowanie wyrobisk górniczych oraz zwałowanie nadkładu w odkrywkowych zakładach górniczych w związku z działalnością regulowaną ustawą PGiG (art. 6 pkt. 12).

3. ŚRODOWISKOWE NASTĘPSTWA DZIAŁALNOŚCI GÓRNICZEJ

Nie ulega wątpliwości, iż konsekwencją realizacji działalności związanej z podejmowaniem, wykonywaniem oraz zakończeniem eksploatacji górniczej są różnego rodzaju negatywne następstwa środowiskowe [Dwucet i in. 1992, Grmela i in. 2017]. Powodują one problemy w zagospodarowaniu terenu oraz uszkodzenia infrastruktury, nazywane szkodami górniczymi [Florkowska 2016]. W aspekcie planowania przestrzennego na obszarach i terenach górniczych największe znaczenie mają różnorodne przekształcenia morfologii terenu oraz stosunków wodnych (hydrologicznych i hydrogeologicznych). W piśmiennictwie podkreśla się, że dla procesu zagospodarowania terenu górniczego istotne są dwa podstawowe następstwa eksploatacji górniczej – deformacje powierzchni oraz zjawiska dynamiczne o charakterze parasejsmicznym [Michalik i Gąsiorowski 2015]. Pierwsze z wymienionych stanowią konsekwencję poziomych rozluźnień i zagęszczeń gruntu występujących w poziomie posadowienia obiektów infrastrukturalnych czy też budynków. Z kolei zjawiska parasejsmiczne związane są z występowaniem tzw. wstrząsów górniczych.

Na obszarze Polski niekorzystne oddziaływania górnictwa są widoczne szczególnie na terenach Górnośląskiego i Dolnośląskiego Zagłębia Węglowego. Ich skalę zwiększa czynnik czasu związany z faktem prowadzenia znaczącej eksploatacji górniczej już od drugiej połowy XVIII wieku i jej szczególnym intensyfikowaniem po II wojnie światowej, zastosowanie środków strzałowych, a także lokalizowanie eksploatacji złóż na obszarach zurbanizowanych. Łączne występowanie wszystkich wymienionych czynników doprowadziło do powstania powszechnych deformacji podłoża, a w rezultacie do negatywnych oddziaływań na wszelkiego rodzaju obiekty budowlane oraz inżynieryjne. Szkody górnicze w odniesieniu do budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej, obiektów halowych, sakralnych, usługowych i przemysłowych kompleksowo zaprezentował Kawulok [2015]. Autor ten przedstawił także podstawowe zasady projektowania nowych obiektów budowlanych oraz ochrony obiektów istniejących na terenach górniczych, uwzględniając wpływy wstrząsów górniczych.

Wskutek podziemnego wydobycia surowców (zwłaszcza węgla kamiennego) związanego z naruszeniem masywności górotworu (tworzeniem pustych przestrzeni) dochodzi do obniżania się powierzchni terenu, zwanego osiadaniem. Skala problemu jest bardzo duża. Na początku lat 90. XX wieku osiadaniem górniczymi było objęte 15,3% powierzchni byłego województwa katowickiego, a w prognozach powydobywczych zakładano 22,6% [Dwucet i in. 1992]. Lokalnie odsetek osiadających terenów wynosi kilkadziesiąt %. Przykładowo na początku XXI w. na obszarze miasta Knuruwa osiadaniem było objęte 56,6% terenu, a wielkość obniżenia sięgała miejscami nawet 18 m [Wojciechowski 2007]. Bardzo powszechnym następstwem osiadania terenu jest tworzenie rozlewisk w wyniku pojawiania się na powierzchni wód gruntowych. Woda wypełnia niecki, zatapiając zarówno tereny wolne od infrastruktury, jak i zagospodarowane (Rys. 1). Obniżenia takie dość powszechnie występują na obszarach Górnego Śląska i Rybnickiego Okręgu Węglowego. Spotyka się je również w Lubelskim Zagłębiu Węglowym, a w mniejszym stopniu w Legnicko-Głogowskim Zagłębiu Miedziowym oraz w rejonach kopalń siarki z eksploatacją otworową [Dwucet i in. 1992]. Osiadanie terenu wpływa także na sieć hydrograficzną. Przepływające przez takie tereny cieki wymagają odpowiednich regulacji np. poprzez uszczelnienie koryt, obwałowanie (Rys. 2), aby nie dopuścić do zalania doliny.



Rys. 1. Wypełnione wodą niecki osiadania w Rudzie Śląskiej (po lewej) oraz w dzielnicy Bytomia – Miechowicach (po prawej). Fot. Tadeusz Molenda.

Fig. 1. Water-filled subsidence basins in Ruda Śląska (on the left) and in the district Bytom – Miechowice (on the right). Photo by Tadeusz Molenda.

Niecki osiadania, których zasięg przekracza nawet znacznie powierzchnie pól eksploatacyjnych, zaliczane są do tzw. deformacji ciągłych terenu, w których struktura gruntu nie została przerwana. Inaczej jest w przypadku deformacji nieciągłych. Powstają one nagle i mają postać lejów, zapadlisk powierzchniowych, pęknięć, szczelin i progów. W przeciwieństwie do niecek osiadania deformacje nieciągłe mają znacznie mniejsze rozmiary – do kilkudziesięciu metrów. Wymienione postaci deformacji nieciągłych spotyka się we wszystkich regionach górniczych w Polsce, jednak ich szczególna koncentracja dotyczy Olkusko-Bolesławskiego Okręgu Rud Cynku i Ołowiu, co jest związane z przyjętą tam technologią robót górniczych [Dwucet i in. 1992]. Warto dodać, że przekształcenia rzeźby powierzchni ziemi na terenach górniczych przyczyniają się do powstawania lub aktywizacji zjawisk osuwiskowych. Procesy osuwiskowe rozwijają się zwłaszcza na krawędziach wyrobisk eksploatacyjnych zakładów górniczych odkrywkowych.



Rys. 2. Rejon ujścia Jaworznika do rzeki Brynicy. Fot. Tadeusz Molenda.
Fig. 2. The area of Jaworznik's mouth into Brynica river. Photo by Tadeusz Molenda.

Obok wklęsłych form przekształceń terenu (obniżeń, dołów) powszechne są także formy wypukłe związane zwłaszcza z gromadzeniem odpadów. Dwucet i in. [1992] podają, że na 1 tonę wydobytego węgla kamiennego przypada 400 kg odpadów. Są to:

- odpady skalne (od 19 do 64%) pochodzące z górniczych robót przygotowawczych udostępniających nowe partie złoża (odpady tego typu, nazywane skalą płonną, częściowo pozostają na dole kopalni, wypełniając stare wyrobiska),
- odpady przerobcze (od 36 do 80%) powstające w procesach mechanicznej przeróbki węgla, w sortowniach, płuczkach i urządzeniach flotacyjnych.

Zwałowiska odpadów (zwane powszechnie hałdami) w zdecydowanej większości powstały w okresie poprzedzającym 1990 r., kiedy to nie przywiązywano jeszcze należytej uwagi do zagadnienia odnoszącego się do przyszłej rekultywacji tego typu obiektów. Były one zwykle usypywane w formie stożków w bezpośrednim sąsiedztwie kopalń. Odpady te mogą być wykorzystywane do wspomnianego podsadzania wyrobisk, zagospodarowania przez tzw. proces wzbogacania węgla, do robót inżynierskich, do produkcji materiałów budowlanych, do zwałowania podziemnego (niwelacji terenów), do zwałowania nadziemnego. Warto dodać, że zwałowiska takich odpadów wpływają również na wzrost zanieczyszczenia powietrza, w szczególności w przypadku wystąpienia pożaru, a także w sposób niekorzystny oddziałują na stosunki wodne pobliskiego terenu.

Wpływ górnictwa na stosunki wodne ma charakter dwukierunkowy [Jankowski i Kuczera 1991]. Z jednej strony wiąże się on ze wspomnianym obniżaniem terenu, czego następstwem są: zabagnienie i podtopienie obszaru, powstanie zalewisk, zwiększenie spadków lokalnych i deformacja koryt cieków, zmiany kierunku spływu wód powierzchniowych, podwyższenie stanów niskich w ciekach, wzrost odpływu gruntowego, zmniejszenie strefy aeracji w gruncie, zmiany granic zasobności istniejących zbiorników wodnych, zmiany granic zlewni podziemnych. Z drugiej strony w wyniku prac odwodnieniowych nieodzownych w działalności górniczej dochodzi do: obniżenia zwierciadła pierwszego horyzontu wód gruntowych aż do całkowitego jego zaniku, zmiany charakteru rzek z drenującego na infiltracyjny, zaniku wody w studniach gospodarskich i ujęciach wody podziemnej, zmniejszenia i złagodzenia wysokich

przepływów wód w ciekach a nawet zaniku wody w ciekach, osuszenia pól uprawnych i terenów leśnych. Do tych wszystkich problemów należy jeszcze dodać te związane ze zrzutem do środowiska wód kopalnianych [Harat i in. 2015]. Wody te są wypompowywane praktycznie przy każdej formie pozyskiwania kopalin. W przeszłości wody kopalniane odprowadzono do pobliskich cieków wodnych bez systematycznej kontroli ich ilości i jakości. Spowodowało to niekontrolowany negatywny wpływ na jakość wód powierzchniowych, zwłaszcza w wyniku zrzutu zasolonych wód dołowych z kopalń węgla kamiennego. Z czasem przyjęto rozwiązania chroniące środowisko wodne, stosując chociażby odstojniki w formie basenów, aby obniżyć zasolenie. Przykładowo dla ochrony rzeki Olzy zanieczyszczonej przez wody dołowe przyjęto rozwiązanie polegające na wybudowaniu sztucznego kanału, zwanego Kolektorem Olzy, którym zrzuty kierowano bezpośrednio do znacznie zasobniejszej w wodę rzeki Odry. Zautomatyzowana kontrola i dozowanie wód do Odry w zależności od jakości odprowadzanych wód oraz ilości i jakości wód powierzchniowych Odry zapewniło utrzymanie całkowitej zawartości chlorków i siarczanów w Odrze poniżej 500 mg/dm^3 z wydajnością ponad 90% dni w roku [Harat i in. 2015].

Przedstawione w skrócie problemy przekształceń powierzchni ziemi i stosunków wodnych na terenach górniczych wskazują, iż należy je uznać za silnie antropogenicznie zmienione, co w bezpośredni sposób wpływa na zmniejszenie ich przydatności dla różnego rodzaju działalności inwestycyjnej.

4. PROBLEMY PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO NA TERENACH GÓRNICZYCH

4.1. Prognoza oddziaływania robót górniczych

Opracowanie prognozy negatywnego oddziaływania wykonywanych robót górniczych na powierzchnię terenu stanowi obowiązek przedsiębiorcy ubiegającego się o wydanie koncesji na realizację działalności regulowanej ustawą PGiG. Tego rodzaju dane stanowią część przedkładanego organowi koncesyjnemu projektu zagospodarowania złoża. Dodatkowo informacje te zamieszczane są również w planie ruchu zakładu górniczego, który przedsiębiorca zobowiązany jest dostarczyć do Okręgowego Urzędu Górniczego.

W ramach przygotowanych przez podmiot ubiegający się o wydanie koncesji dokumentów, następstwa realizowanych prac przedstawione są na mapach, na które naniesione są izolinie obrazujące przewidywany poziom obniżenia powierzchni terenu, będący konsekwencją eksploatacji danego złoża. Uciążliwe oddziaływanie prac górniczych na powierzchnię terenu skutkuje bowiem najczęściej obniżeniem terenu, a także odkształceniami gruntu, jak również utratą jego ciągłości, której towarzyszy powstawanie szczelin i uskoków. W celu zaplanowania działań ochronnych budynków posadowionych na nieruchomościach narażonych na tego rodzaju uciążliwości opracowano klasyfikację intensywności szkód górniczych, w ramach której tego rodzaju oddziaływania podzielone zostały na V kategorii. Odpowiednio kategoria I oznacza łagodne oddziaływania, z kolei kategoria V wyłącza co do zasady możliwość realizacji nowych inwestycji. Zaliczenie danego terenu do określonej kategorii zagrożeń zobowiązuje inwestora do podjęcia czynności, których celem jest ograniczenie wpływu robót górniczych na posadowione na gruncie obiekty budowlane. Taki wniosek wysunąć można również wprost z rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznym, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, w ramach którego wskazano wprost, iż na terenach podlegającym wpływom eksploatacji górniczej powinny być stosowane zabezpieczenia konstrukcji budynków, odpowiednie do stanu zagrożenia, wynikającego z prognozowanych oddziaływań powodowanych eksploatacją górniczą, przez które rozumie się wymuszone przemieszczenia i odkształcenia oraz drgania podłoża (§ 205 rozporządzenia).

4.2. Ochrona złóż kopalin na podstawie przepisów ustawy POŚ

Ustawa POŚ zawiera jedynie fragmentaryczne uregulowania odnoszące się do problematyki ochrony kopalin. Są one zamieszczone, jak już wcześniej wspomniano, w tytule II działu VII, w skład którego wchodzi art. 125 i 126 ustawy. Zgodnie z regulacją art. 125 złoża kopaliny podlegają ochronie polegającej na racjonalnym gospodarowaniu ich zasobami oraz kompleksowym wykorzystaniu kopaliny, w tym kopaliny towarzyszących. W piśmiennictwie podkreśla się, iż znaczenie powyższej regulacji w zakresie ochrony kopaliny polega na wytyczeniu podstawowych kierunków w zakresie gospodarki kopaliniami i określeniu wymagań, przy zachowaniu których powinna być ona prowadzona [Gruszecki 2022]. Szczegółowe zasady i kierunki realizacji zadań ujętych w art. 125 POŚ stanowią przedmiot regulacji ustawy PGiG.

Za istotne w kontekście ograniczenia negatywnych skutków działalności górniczej uznać należy regulację art. 126 ust. 1 ustawy POŚ, zgodnie z którą eksploatację złóż kopaliny prowadzi się w sposób gospodarczo uzasadniony przy zastosowaniu środków ograniczających szkody w środowisku, a także przy zapewnieniu racjonalnego wydobycia i zagospodarowania kopaliny. Wydaje się, że analogicznie jak w przypadku omówionym wyżej odnoszącym się do interpretacji regulacji art. 125 ustawy POŚ, realizacja wskazanych wytycznych nastąpi w oparciu o przepisy ustawy PGiG, w tym w szczególności w ramach projektu zagospodarowania złoża opracowywanego w oparciu o art. 55 ust.1 ustawy PGiG. Jednocześnie ustawa POŚ w sposób jednoznaczny nakłada obowiązki związane z racjonalnym zagospodarowaniem złóż kopaliny również na podmioty realizujące bezpośrednio działania w tym zakresie. Art. 126 ust. 2 POŚ podkreśla bowiem *expressis verbis*, iż podejmujący eksploatację złóż kopaliny lub prowadzący tę eksploatację jest zobowiązany przedsięwziąć środki niezbędne do ochrony zasobów złoża, jak również do ochrony powierzchni ziemi oraz wód powierzchniowych lub podziemnych, sukcesywnie prowadzić rekultywację terenów poeksploatacyjnych oraz przywracać do właściwego stanu inne elementy przyrodnicze. Wskazany przepis bardzo dobrze wpisuje się w podstawowe zasady prawa ochrony środowiska, w tym w szczególności zasadę prewencji, przezorności i kompleksowości w korzystaniu z zasobów środowiskowych, podkreśloną w ramach regulacji art. 6 i 7 ustawy POŚ. Działania podejmowane w tym zakresie wynikają z obowiązków przedsiębiorcy prowadzącego eksploatację wskazanych najczęściej w ramach decyzji koncesyjnej.

4.3. Ochrona złóż kopaliny w gminnych aktach polityki przestrzennej

Jeszcze stosunkowo niedawno w systemie aktów polityki przestrzennej obowiązującym w Polsce można było wyodrębnić szczebel krajowy, wojewódzki i gminy. Ugruntowany w naszym kraju porządek prawny został zmodyfikowany w wyniku przyjęcia w dniu 15 lipca 2020 r. nowelizacji ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r., w konsekwencji której nastąpiło uchylenie mocy obowiązującego w tym zakresie dokumentu planistyczno-strategicznego, który stanowiła koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. Do dnia dzisiejszego natomiast nie nastąpiło przyjęcie koncepcji Rozwoju Kraju 2050, która zgodnie z zamierzeniem ustawodawcy miała zastąpić uchylony dokument. Z kolei problematyka planowania przestrzennego na szczeblu wojewódzkim unormowana jest poprzez regulacje zamieszczone w rozdziale 3 ustawy PiZP.

Najważniejszym aktem planistycznym opracowywanym na poziomie regionalnym jest niewątpliwie plan zagospodarowania przestrzennego województwa. Co ciekawe ustawa PiZP nie zawiera jakichkolwiek regulacji, które odnoszą się do charakteru prawnego opisywanego dokumentu planistycznego. Z całą pewnością nie należy zaliczyć go do katalogu aktów prawa

powszechnie obowiązującego. W piśmiennictwie zasadnie wskazuje się, opisując znaczenie regionalnych uregulowań planistycznych, że wskazane akty planistyczne określają pożądany kształt składników przestrzeni województwa. Nie ustalają one natomiast sposobów osiągnięcia tego celu, dla których wypełnienia konieczne jest wprowadzenie ich ustaleń do szczegółowych norm sporządzanych przez gminy [Gorzym-Wilkowski 2012]. Obowiązek uwzględnienia ustaleń planu zagospodarowania przestrzennego przyjętego na poziomie regionalnym na szczeblu gminnym wynika wprost z regulacji art. 44 ust. 1 ustawy PiZP. Co ciekawe odnosi się on jedynie do zamierzeń, które mają na celu realizację inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, które ustawodawca nakazuje uwzględnić zarówno w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania (SU), jak i w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (MPZP). W zakresie pozostałych ustaleń zawartych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa, będących przedmiotem regulacji art. 39 PiZP, ustawa nie formułuje *expressis verbis* tego rodzaju obowiązku. Jednym z tego rodzaju elementów, które powinny być uwzględnione w planie regionalnym są, wskazane w art. 39 ust. 8, udokumentowane złoża kopalin, w doniesieniu do których ustawodawca wymaga wskazania nazwy złoża kopaliny, określenia rodzaju kopaliny głównej, a także kopalin towarzyszących i współistniejących. Dodatkowo określa się granice występowania złoża, a ponadto projektowane granice obszaru i terenu górniczego. W konsekwencji przyjęć należy, że kluczowe dla ustalenia zasad i warunków eksploatacji kopalin i ochrony przed negatywnymi następstwami działalności górniczej w zakresie polityki przestrzennej będą regulacje planistyczne przyjęte na poziomie gminnym.

Znaczenie aktów gminnej polityki przestrzennej wynika również z faktu przyjęcia w polskim systemie prawnym zasady samodzielności planistycznej gminy. W piśmiennictwie podkreśla się, iż zasada ta sprowadza się do kompetencji w zakresie przeznaczania i ustalania zasad zagospodarowania terenu przy użyciu aktu prawnego wiążącego [Pracka 2015]. Autonomię planistyczną wskazanej jednostki samorządu terytorialnego należy uznać ponadto jako konsekwencję przyjętej w okresie transformacji ustrojowej decentralizacji zadań realizowanych przez organy administracji publicznej. Warto zauważyć, iż w zdecydowanej większości przypadków w porządku prawnym najistotniejsze znaczenie mają źródła prawa powszechnie obowiązującego, których zakres obowiązywania obejmuje obszar całego kraju. Z kolei w odniesieniu do dokumentów planistycznych podstawowe znaczenie należy przypisać aktowi prawa miejscowego.

Organy podstawowej jednostki samorządu terytorialnego, którymi są odpowiednio wójt (burmistrz, prezydent miasta) oraz rada gminy, wykonując wskazane w ustawie PiZP powinności w zakresie kształtowania polityki przestrzennej na obszarze gminy, są obowiązane do opracowania, a następnie przyjęcia określonych przez przepisy dokumentów planistycznych, którymi są odpowiednio studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Wskazane akty planistyczne cechują się znacznymi odmiennosiami. Dotyczą one zarówno charakteru prawnego, jak i obligatoryjności opracowania oraz przyjęcia danej regulacji. Odmienny charakter prawny SU oraz MPZP wynika wprost z regulacji ustawy PiZP. Art. 9 ust. 5 wskazuje bowiem wprost, iż studium nie jest aktem prawa miejscowego. W orzecznictwie przyjmuje się, iż ma ono formę aktu kierownictwa wewnętrznego o charakterze analityczno-badawczo-regulacyjnym, które określa politykę przestrzenną gminy (wyrok NSA z dnia 25 sierpnia 2009 r., I OSK 856/09). Odpowiednio zaliczenie planu miejscowego do katalogu źródeł prawa powszechnie obowiązującego w rozumieniu art. 87 Konstytucji RP wynika *expressis verbis* z przepisu art. 14 ust. 8 ustawy PiZP. Z kolei obligatoryjność opracowywania studium dla obszaru całej gminy jest rezultatem uregulowań zamieszczonych w art. 9 ust. 3 w związku z art. 9 ust. 1 ustawy PiZP. Natomiast fakultatywność tworzenia planu miejscowego wynika *a contrario* z art. 14 ust. 7 tej ustawy.

Analiza uregulowań ustawy PiZP pozwala na postawienie tezy o bezpośrednim powiązaniu regulacji zamieszczonych w tym akcie prawnym z przepisami ustawy PGiG. Tego rodzaju zależności są nieodłączną konsekwencją faktu różnego rodzaju oddziaływań, które działalność górnicza wywiera na powierzchnię nieruchomości. Za przykład tego rodzaju przepisów posłużyć mogą w szczególności regulacje art. 7 oraz 95 ustawy PGiG. Za szczególnie istotną w tym zakresie uznać należy regulację art. 95 ust. 1, który to przepis wprowadza prawny obowiązek ujawnienia udokumentowanych złóż kopalin w SU oraz w MPZP. Wskazaną regulację uznać należy za konsekwencję omówionej wcześniej, przyjętej generalnie w polskim systemie aktów planistycznych zasady fakultatywności opracowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Warto zauważyć, iż w tym zakresie nastąpiła bardzo istotna zmiana legislacyjna w wyniku przyjęcia aktualnie obowiązującej ustawy PGiG z dnia 9 czerwca 2011 roku. Poprzednio regulującą analizowaną problematykę ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. wprowadzała, co do zasady, zgodnie z treścią art. 53 ust. 1, obowiązek sporządzenia MPZP dla terenu górniczego. Jednocześnie ustawa dopuszczała przyjęcie przez radę gminy uchwały o odstąpieniu od tego obowiązku, w przypadku gdy przewidywane uciążliwe oddziaływania działalności górniczej na środowisko będą nieznaczne (art. 53 ust. 6 ustawy PGiG z 1994 r.). Analogiczna regulacja nie została wprowadzona do ustawy z 9 czerwca 2011 r. Za dodatkowe podkreślenie zasady dobrowolności sporządzania planów miejscowych uznać należy przepis art. 104 ust. 2 aktualnie obowiązującej ustawy, zgodnie z którym, jeżeli wskutek zamierzonej działalności określonej w koncesji przewiduje się istotne skutki dla środowiska, dla terenu górniczego lub jego fragmentu można sporządzić MPZP. W przypadku braku MPZP ustawodawca nałożył na gminę prawny obowiązek wprowadzenia udokumentowanych złóż kopalin do SU. Jednocześnie ustawa wskazuje, iż obowiązek ten powinien zostać zrealizowany w terminie do 2 lat od zatwierdzenia dokumentacji geologicznej (art. 95 ust.1 PGiG). Dodatkowym podkreśleniem obligatoryjnego charakteru tego rodzaju powinności jest możliwość wydania przez wojewodę zarządzenia zastępczego, które jak jednoznacznie wskazuje ustawa wywołuje analogiczne skutki prawne jak uchwalone przez Radę Gminy SU.

Zgodnie ze wskazanym wyżej art. 7 ust. 1 ustawy PGiG podejmowanie i wykonywanie działalności górniczej jest dozwolone tylko wówczas, jeśli nie naruszy przeznaczenia terenu określonego w MPZP oraz w przepisach odrębnych. Z kolei w przypadku braku MPZP podejmowanie i wykonywanie działalności górniczej jest dopuszczalne tylko wówczas, jeśli nie naruszy ona sposobu wykorzystania nieruchomości ustalonego w SU. Zastosowanie wskazanych wyżej uregulowań może wzbudzać pewne wątpliwości, w szczególności w przypadku posłużenia się wykładnią językową wskazanych wyżej przepisów. Jako czynnik uniemożliwiający wykonywanie działalności górniczej wskazują one bowiem odpowiednio przeznaczenie terenu określone w MPZP bądź też sposób wykorzystania nieruchomości wskazany w SU. W konsekwencji uznać można, iż pojęcia te nawiązują do granic przestrzennych nieruchomości w rozumieniu art. 143 KC, zgodnie z którym w granicach określonych przez społeczno-gospodarcze przeznaczenie gruntu jego własność rozciąga się na przestrzeń nad i pod jego powierzchnią. Dlatego też, jak słusznie podkreśla się w literaturze, grunt jest traktowany jako przedmiot obejmujący określony zakres władztwa w zakresie prawa własności wyznaczony poziomymi granicami i sięgający w pewnych zakresach również w głąb powierzchni ziemi [Zaradkiewicz 2022].

Wątpliwości interpretacyjne może budzić fakt, iż własność górnicza obejmująca przedmiot eksploatacji w rozumieniu ustawy PGiG przysługuje z mocy ustawy skarbowi państwa i nie może być traktowana jako jedna z części nieruchomości w rozumieniu kodeksu cywilnego. Zlokalizowana jest bowiem poza zakresem przestrzennym określonym przez społeczno-gospodarcze korzystanie z określonego gruntu. Dodatkowo, jak wskazuje się w piśmiennictwie,

znacznie łatwiejsze w kontekście powyższych uregulowań jest ustalenie konsekwencji wydobycia kopalin metodą odkrywkową, gdzie ten sposób wykorzystania musi być określony w gminnym akcie planistycznym. Inaczej jest, gdy wystąpienie o koncesję dotyczy wydobycia kopalin metodą podziemną [Wiland 2012]. Wydaje się, że poprawna interpretacja powyższych regulacji wymaga zastosowania wykładni celowościowej związanej z poszukiwaniem konsekwencji danego przepisu, które najlepiej wpisywałyby się w intencje ustawodawcy. Za tego rodzaju cel uznać można podkreślenie zasad władztwa planistycznego gminy, a tym samym możliwość wiążącego ustalenia przeznaczenia terenów, w szczególności w ramach aktu prawa miejscowego. W konsekwencji przyjąć można, iż szeroko podkreślana w ustawie PiZP samodzielność planistyczna gminy obejmuje wszelkiego rodzaju formy prowadzenia działalności górniczej w postaci zarówno eksploatacji podziemnej, jak i odkrywkowej.

Obok wskazanych wyżej uregulowań ustawa PGiG zawiera również wyodrębniony w ramach działu VI rozdział 1 poświęcony planowaniu przestrzennemu na terenach górniczych. Regulację tę trudno uznać za kompleksową. Obejmuje ona bowiem jedynie przepisy zamieszczone w ramach art. 104. W jego ramach ustawodawca ponownie zaakcentował zasadę fakultatywności regulowania polityki przestrzennej w formie aktu prawa miejscowego wskazując, iż obszary i tereny górnicze powinny zostać określone w SU lub w MPZP (art. 104 ust. 1 PGiG). W pozostałym zakresie uregulowania zamieszczone w ramach omawianego przepisu koncentrują się na próbie oceny skutków wykonywanej działalności górniczej oraz dodatkowych wymogów, które spełniać powinien MPZP, który swoim zasięgiem obejmuje teren górniczy. Ustawodawca wskazuje, aby następstwa środowiskowe eksploatacji górniczej określić na podstawie planu zagospodarowania złoża, a następnie uwzględnić je w opracowaniu ekofizjograficznym sporządzanym na potrzeby gminnych aktów planistycznych. Jako kolejne źródła informacji wykorzystać można nie wymienione wprost przez ustawodawcę w tekście analizowanej regulacji plany ruchu zakładu górniczego, a także dokumentację hydrogeologiczną.

W odniesieniu do wymogów, które spełniać winien akt prawa miejscowego wskazuje się, aby niezależnie od spełnienia wymagań ustawy PiZP i innych aktów prawnych powszechnie obowiązujących, zapewniał, jak to określa ustawa PGiG, integrację wszelkich działań podejmowanych w granicach terenu górniczego w celu wykonywania działalności określonej w koncesji, a ponadto zapewnienia bezpieczeństwa publicznego, jak również ochrony środowiska, w tym obiektów budowlanych (art. 104 ust. 4 PGiG). Specyfika uregulowań związanych z określeniem sposobu zagospodarowania terenu w ramach aktu prawa miejscowego nie pozwala rzecz jasna na wyczerpujące określenie zakresu tego rodzaju regulacji. Dlatego też prawodawca w ramach uregulowań PGiG jedynie przykładowo wskazał obiekty i obszary, względem których mogą być wprowadzone ograniczenia w związku z wykonywaniem robót górniczych. Zaliczono do nich, zgodnie z przepisem art. 104 ust. 5, obszary całkowicie bądź też częściowo wyłączone spod zabudowy, jak również tereny, dla których wyznacza się filar ochronny. Konsekwencją częściowego wyłączenia możliwości zabudowy jest konieczność wypełnienia dodatkowych wymagań związanych z posadowieniem budynków na ternach górniczych. Co istotne koszty spełnienia tych wymagań, co jednoznacznie wskazano w tekście ustawy, ponosi przedsiębiorca. Z kolei wyznaczenie filaru ochronnego, które następuje w następstwie decyzji Okręgowego Urzędu Górniczego, wiąże się z ustanowieniem strefy, w granicach której ruch zakładu górniczego w związku z przewidywanymi negatywnymi oddziaływaniami wykonywanych prac może zostać zabroniony bądź też może być dozwolony tylko w sposób zapewniający należyłą ochronę obiektów chronionych. W piśmiennictwie trafnie podkreśla się, iż sporządzenie MPZP dla terenu górniczego zwiększa bezpieczeństwo prowadzenia dzia-

talności gospodarczej, chociażby poprzez możliwość wprowadzenia ograniczeń zagospodarowania i zabudowy, które mogą stanowić zagrożenie dla przedsiębiorcy górniczego [Wiland 2016].

5. PODSUMOWANIE

Przedstawione w niniejszej pracy zagadnienie środowiskowo-prawnych aspektów planowania przestrzennego na terenach górniczych uznać należy za istotne, szczególnie na obszarze Górnośląskiego Zagłębia Węglowego, na którym eksploatacja górnicza prowadzona jest od XVII wieku do chwili obecnej. Tak długi okres realizacji tego rodzaju czynności, charakteryzujących się szczególną uciążliwością dla środowiska, doprowadził do wystąpienia szeregu negatywnych konsekwencji dla budynków i innych obiektów infrastrukturalnych. W związku z powyższym konieczne stało się opracowanie i wdrożenie instrumentów prawnych, które w założeniu skutkować mają ograniczeniem negatywnego wpływu robót górniczych na środowisko. Ważnym narzędziem dla realizacji wskazanych celów jest wyznaczenie przez przedsiębiorcę górniczego w ramach projektu zagospodarowania złoża prognozy negatywnego oddziaływania wykonywanych robót górniczych na powierzchnię terenu. Uciążliwe oddziaływanie prac górniczych na powierzchnię terenu skutkuje najczęściej obniżeniem terenu, a także odkształceniami gruntu, jak również utratą jego ciągłości, której towarzyszy powstawanie szczelin i uskoków. Przedłożone przez przedsiębiorcę informacje, po ich weryfikacji przez Okręgowy Urząd Górniczy, stanowią następnie jeden z najistotniejszych elementów decyzji koncesyjnej. W ich następstwie bowiem dochodzi do wyznaczenia obszarów i terenów górniczych oraz tzw. filarów ochronnych. Co ciekawe aktualnie obowiązująca ustawa Prawo geologiczne i górnicze z 9 czerwca 2011 r. nie zawiera, w przeciwieństwie do wcześniej obowiązującej regulacji z 4 lutego 1994 r., prawnego obowiązku opracowywania planów miejscowych dla terenów górniczych. Wydaje się jednak, iż w przypadku ich występowania, pomimo braku obligatoryjnego wymogu ustawowego, ustalenie przeznaczenia określonych obszarów oraz określenie sposobów ich zagospodarowania i zabudowy powinno nastąpić w formie aktu prawa miejscowego. Tego rodzaju rozwiązanie daje bowiem możliwość wprowadzenia ograniczeń odnoszących się do zagospodarowania i zabudowy nieruchomości, a w konsekwencji ograniczyć występowanie szkód górniczych.

LITERATURA

- Dwucet K., Krajewski W., Wach J. 1992. Rekultywacja i rewitalizacja środowiska przyrodniczego. Uniwersytet Śląski, Katowice.
- Florkowska L. 2016. Zagadnienia szkód górniczych w kontekście Celów Zrównoważonego Rozwoju (SDGs). *Zeszyty Naukowe Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią Polskiej Akademii Nauk*, 94, 105–118.
- Gorzym-Wilkowski W. 2012. Wojewódzkie planowanie przestrzenne – istota, możliwości, ograniczenia. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 244, 460–469.
- Grmela A., Harat A., Adamczyk Z. 2017. Proces likwidacji kopalń jako problem środowiskowy, ekonomiczny i prawny. *Inżynieria Ekologiczna*, 18, 2, 39–45.
- Gruszecki K. 2022. Prawo ochrony środowiska. Komentarz. Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa.
- Harat A., Rapantova N., Grmela A., Adamczyk A. 2015. Impact of mining activities in the Upper Silesian Coal Basin on surface water and possibilities of its reduction. *Journal of Ecological Engineering*, 16, 3, 61–69.
- Jankowski A.T., Kuczera A. 1991. Wpływ podziemnej działalności górniczej na kształtowanie stosunków wodnych. [W:] *Zmiany środowiska geograficznego w warunkach silnej antropopresji* (red. A.T. Jankowski i J. Trembaczowski). Uniwersytet Śląski, Sosnowiec, 5–22.
- Kawulok M. 2015. Szkody górnicze w budownictwie. Instytut Techniki Budowlanej, Warszawa.
- Malinowski A. 2005. Definicje legalne w prawie polskim. *Studia Iuridica*, 44, 215–216.

- Michalik K., Gąsiorowski T. 2015. Podstawy projektowania budynków na wpływy eksploatacji górniczej według Eurokodów i wytycznych krajowych. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach*, 7, 117–126.
- Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 marca 2001 r., K 24/00, OTK ZU nr 3/2001, poz. 51.
- Pracka M. 2015. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w kontekście ograniczeń prawa własności nieruchomości. *Studia Ekonomiczne Prawne i Administracyjne*, 1, 53–62.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 maja 1988 r., III RN 34/98.
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. Tekst jednolity: Dz.U. 2022, poz. 1225.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 października 2014 r. w sprawie rejestru obszarów górniczych i zamkniętych podziemnych składowisk dwutlenku węgla. Dz.U. 2014, poz. 1469.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny. Tekst jednolity: Dz.U. 2023, poz. 1610.
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze. Dz.U. 1994 Nr 27, poz. 96.
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Tekst jednolity: Dz.U. 2024, poz. 54.
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Tekst jednolity: Dz.U. 2006 Nr 227, poz. 1658.
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Tekst jednolity: Dz.U. 2023, poz. 977.
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze. Teksty jednolity: Dz.U. 2023, poz. 633.
- Ustawa z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2020, poz. 1378.
- Wiland M. 2012. Nowe prawo geologiczne i górnicze a planowanie przestrzenne w gminach. *Zeszyty Naukowe Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN*, 83, 193–203.
- Wiland M. 2016. Gminne dokumenty planowania przestrzennego, a górnictwo odkrywkowe. *Mining Science – Mineral Aggregates*, 23, 1, 177–188.
- Wojciechowski T. 2007. Osiadanie powierzchni terenu pod wpływem eksploatacji węgla kamiennego na przykładzie rejonu miasta Knurów. *Przegląd Geologiczny*, 55, 7, 589–594.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 25 sierpnia 2009 r., I OSK 856/09.
- Zaradkiewicz K. 2022. Nieruchomość jako rzecz w świetle kodeksu cywilnego. *Nieruchomości*, 3, 3, 9–35.